

Pusaudžu socializācijas procesa veicināšana neformālās izglītības vidē

Evita Barkane, Ženija Truskovska

Rēzeknes Tehnoloģu akadēmija,

Rēzeknes internātpamatskola – attīstības centrs, Latvija (2017)

Anotācija. Darbs veltīts pusaudžu socializācijas procesa neformālās izglītības vidē – Atvērtajā dienas centrā (tekstā - ADC) problēmjaudājumu izpētei. Pusaudžu socializācijas procesa norise ietekmē viņu tālāko dzīves gaitu, iekļaušanos sabiedrībā. Aktualizēta sociālo prasmju nozīme veiksmīgai socializācijas procesa norisei. Empīriskā pētījumā noskaidroti problēmjaudājumi un to iespējamie risinājumi, kā ADC vidē veicināt pusaudžu sociālo prasmju veidošanos un pilnveidi, sekmējot kopumā veiksmīgu socializācijas procesa norisi.

Atslēgvārdi: Atvērtais dienas centrs, neformālā izglītība, pusaudži, neformālā izglītība, saskarsmes prasmes.

Ievads

Latvijā salīdzinoši nesen ir ienākusi neformālā izglītība. Neformālajā izglītībā strādājot ar pusaudžiem nepieciešams radošums un liela darba atdeve. Pieaugušo galvenais uzdevums ir: būt kopā ar pusaudzi, palīdzēt pusaudžim saprast savas vēlmes, apzināties savus resursus, pilnveidot, attīstīt prasmes, intereses un dot iespēju īstenot pusaudžu sapņus (Obrumāne E., 2011). Savādāk pusaudžiem var rasties antisociāla uzvedība. Piemēram, Latvijā 2011.g. tika veikti pētījumi par pusaudžu kriminālpārkāpumiem: notiesāti 664 nepilngadīgās personas, tie ir 7% no kopējā valstī notiesāto personu skaita; vairāk nekā divas trešdaļas nepilngadīgo pastrādājuši noziegumu grupā, 402 gadījumos tā bija zādzība un laupīšana (Anučins D., 2011). Bieži vien pusaudži savu brīvo laiku pavada nelietderīgi un tas veicina antisociālas uzvedības rašanos. Tāpēc ir svarīgi ADC neformālās izglītības vidē, lai pusaudžim tiktu radīti apstākļi pilnveidei, saskarsmes prasmju attīstīšanai, kas sekmētu veiksmīgu socializēšanos sabiedrībā.

Ieskats teorētiskās izpētes rezultātos

Ar neformālās izglītības palīdzību tiek veicināta pusaudžu personības attīstība, tiek organizētas un strukturētas brīvā laika aktivitātes (Sniķere S., Koroļeva I., Aleksandrovs A., Kārklīņa I., 2010). Lai pusaudži no mācībām brīvo laiku pavadītu lietderīgi, tiek piedāvātas

dažādas neformālās izglītības iespējas. Protams, liela nozīme aktivitātēs ir - pozitīvas sociālās normas, iespējas prasmju attīstībai un pilnveidošanai, piederības sajūta grupai, lai fiziski un psiholoģiski justos drošs, piemērota struktūra, saprotošas kā arī atbalstošas attiecības gan ar citiem pusaudžiem, gan ar pieaugušajiem cilvēkiem, kopienas integrācija (Mahoney, J., Larson, R., Eccles, J., Lord, H., 2005).

Socializācija ir personas tapšanas process, kurā pusaudzis iemācās sabiedrībā pieņemtos uzskatus, izkoptās vērtības un normas, gūst sociālo pieredzi un zināšanas, veiksmīga socializācijas procesa dēļ, pusaudzis var būt par pilntiesīgu un aktīvu sabiedrības locekli. Socializācijas process notiek pakāpeniski saskarsmē un mijiedarbībā ar citiem cilvēkiem (Šiļņeva L., 2000).

Engere I., Gleške L., u.c. (2014) uzskata, ka jebkuram cilvēkam, lai tas spētu iekļauties sabiedrībā, ir nepieciešamas saskarsmes prasmes, jo ikdienā, skolā, ārpus skolas, grupā, mājās ir nepieciešamība kontaktēties ar citiem cilvēkiem. Ja pusaudzim veidosies pozitīva pieredze saskarsmē attiecībās ar līdzcilvēkiem, tad viņš spēs veiksmīgāk socializēties. Vienaudžu grupas darbība spēj ļoti stipri iespaidot pusaudžu sociālo pieredzi, saskarsmes procesu.

Saskarsme tiek definēta, kā kontaktēšanās process ar citiem cilvēkiem, kontakts var būt tiešs un netiešs, ar saskarsmes palīdzību tiek ietekmēta cilvēka vai cilvēku darbība, uzvedība, attieksme, uzskati, emocijas (Šiļņeva L. 2000). Saskarsmes prasmes nepastāv katra par sevi atsevišķi, tas ir viens kopums, kas papildina viens otru, tās ir cieši saistītas vienotā sistēmā, ko pusaudzis spēj apgūt socializācijas procesa laikā. Balstoties uz teorētiskajām atziņām (Lieģeniece D., 1998) saskarsmi var skatīt pēc piecām prasmju grupām: 1) prasmes, kas veicina augstāka domāšanas līmeņa attīstību; 2) prasmes, kas veicina komandas biedru savstarpējo uzticēšanos; 3) prasmes, kas veicina komunikāciju; 4) prasmes, kas veicina efektīvu mijiedarbību starp grupas biedriem; 5) prasmes, kas palīdz atrisināt konfliktus.

Ir svarīgi, lai pusaudzis spētu apgūt šīs prasmes, jo jebkura saskarsme sākas ar savstarpējo uztveri no tā ir arī atkarīgs, kā cilvēkam turpināsies tālākā saskarsme, kā viņš pilnveidos un apgūs citas prasmes. (Pļaviniece M., Škuškovkika D., 2002).

Svarīgi ir zināšanas un prasmes izmantot reālajā dzīvē, konkrētās situācijās. Pētījuma autores uzskata, ka ADC ir ļoti piemērota socializācijas vide pusaudžiem, kur sekmējot dažādu prasmju, tostarp saskarsmes prasmju attīstīšanu, tiek veicināts kopumā pusaudžu socializācijas process. Tātad varam spriest, ja pusaudzis veiksmīgāk apgūst saskarsmes prasmes, tad arī socializācijas process notiek veiksmīgs, kā arī pusaudzim ir vieglāk atrast un izprast savu sociālo lomu sabiedrībā.

Var izdalīt vairākas būtiskas teorētiskās atziņas:

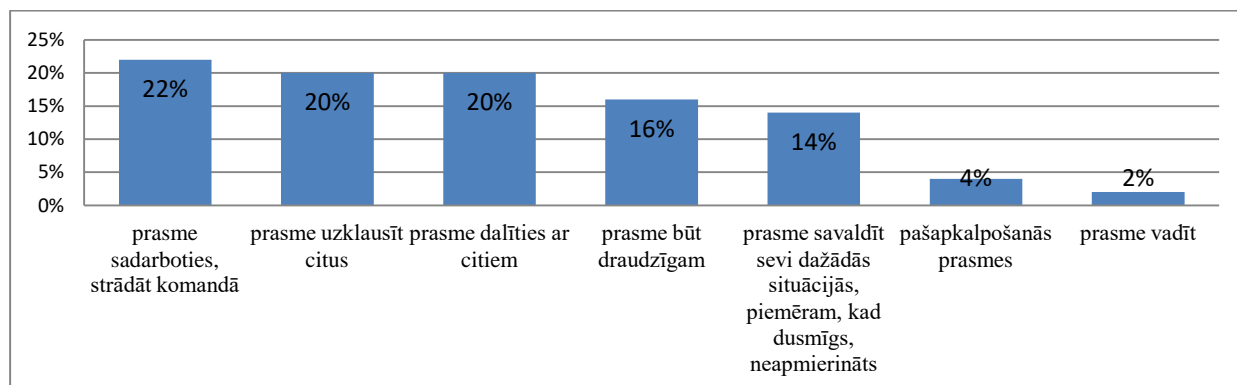
1. Saskarsme notiek kontaktēšanās procesā ar citiem cilvēkiem, saskarsmes prasmes ietekmē starppersonu attiecības, tās var attīstīt un pilnveidot. Ja pusaudzis veiksmīgi apgūst saskarsmes prasmes, tad arī socializācijas process notiek veiksmīgāk.
3. Pusaudzis apgūst sociālās normas, attīsta sociālās prasmes un iegūst jaunu pieredzi. Neveiksmīgas socializācijas rezultātā pusaudzis var kļūt sociāli nekompetents, var rasties arī antisociāla uzvedība.
4. Neformālajā izglītībā ADC socializējošā vidē pusaudzis var apgūt un pilnveidot tās prasmes, kuras nav apgūtas ģimenē un skolā. Neformālā izglītība ietver plaša spektra izglītojošas, audzinošas un socializējošas darbības, kas vērstas uz mērķgrupas tiešajām vajadzībām, ir saistošas un interesantas pusaudžiem.

Pusaudžu socializācijas procesa ADC vidē empīriskā izpēte

Ieskatam tiek piedāvāts būtiskākais no veiktā empīriskā pētījuma 2016.-2017.gadā. Aptaujā piedalījās – 26 respondenti: 22 pusaudži anketēšanā un 4 jaunatnes lietu speciālisti fokusgrupas diskusijā.

Atbilstoši teorētiskajām atziņām, ka neformālā vide ADC ir pusaudžu socializāciju pozitīvi sekmējoša vide, tika noskaidrots, vai pusaudži ir apmierināti ar ADC piedāvātajām brīvā laika aktivitātēm. Respondenti varēja izvēlēties atbilžu variantus. Rezultāti uzrādīja, ka lielāko daļu respondentu apmierina ADC piedāvātās aktivitātes un pasākumi, kā arī saskarsmes iespējas tajās ar vienaudžiem un jauniešu lietu speciālistiem.

Situācijas izvērtēšanai svarīgi bija noskaidrot, kādas prasmes respondenti apgūst brīvā laika aktivitātēs ADC. Respondentiem bija iespēja izvēlēties vairākas atbildes (*skat 1. att.*).

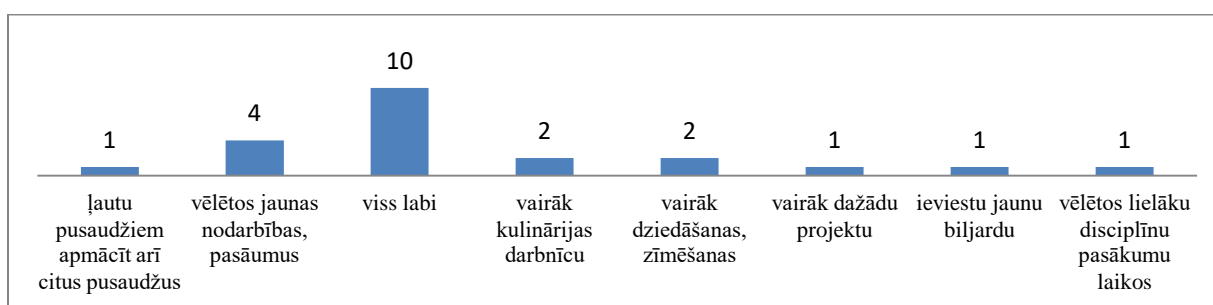

1. att. Pusaudžu viedoklis par prasmēm, kuras viņi apgūst brīvā laika aktivitātēs ADC

Pēc apkopotajiem datiem var redzēt, ka visvairāk pusaudži ir atzīmējuši prasmi sadarboties, strādāt komandā tie ir 22%, prasmi uzklausīt citus un prasmi dalīties ar citiem apguvuši - 20%, prasmi būt draudzīgam 16%, prasme savaldīt sevi dažādās situācijās, piemēram, kad dusmīgs, neapmierināts 14%, pašapkalpošanās prasmes 4% un prasmi vadīt 2%. Pēc zinātnieku atziņām prasmes nevar iemācīties tikai runājot par tām, ir nepieciešams darboties praktiski. Ir svarīgi piedāvāt piemērotu mācīšanās saturu un mācīšanās metodes, kā arī tā organizēt mācīšanās procesu, lai pusaudži spētu apgūt prasmes, praktiski darbojoties. Gan pusaudži, gan bērni mācās no tā, ko viņi paši ir piedzīvojuši un izjutuši.

Kā redzams attēlā ir uzskaitītas tādas prasmes, kas pēc teorētiķu (Lieģeniece D., 1998) atziņām pieder saskarsmes prasmju grupai – prasmes, kas veicina savstarpējo uzticēšanos grupā, prasmes, kas veicina komunikāciju ar citiem un prasmes, kas veicina efektīvu mijiedarbību darbā ar citiem. Jāatzīst, ka respondenti minēja tikai dažas prasmes no plašā teorētiķu definētā saskarsmes prasmju klāsta. Līdz ar to pētījuma autore secina, ka visdrīzāk brīvā laika aktivitātēs ADC speciālisti nefokusējas uz konkrētu saskarsmes prasmju sekmēšanu pusaudžiem, tas ir kā netiešs papildieguvums, ko pusaudži gūst no kopā būšanas un atpūtas procesa. Reflektējot par savu pieredzi pētījuma autores uzskata, ka jauniešu lietu speciālistiem, kuriem turpretī ir sociālā pedagoga izglītība, ir nepieciešams vairāk tiekties uz apzinātu pusaudžu saskarsmes prasmju attīstīšanu ADC.

Pētījumā tika noskaidrots, ko pusaudži labprāt vēlētos mainīt ADC. Pusaudžu sniegtās atbildes bija dažādas (*skat. 2. att.*).

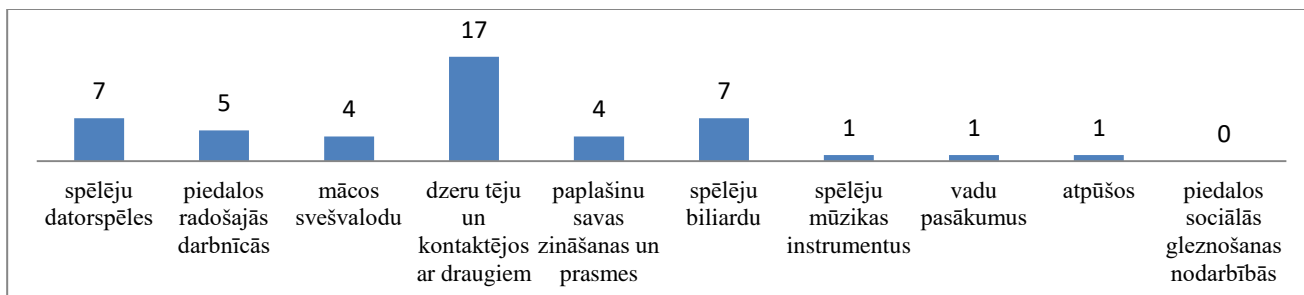

2. att. *Pusaudžu viedoklis par to, ko viņi labprāt mainītu ADC vidē*

Pusaudžiem bija radīta iespēja piedalīties pasākumu un satura pilnveidē, ko viņi izmantoja samērā kūtri. 10 respondentus viss apmierina, viņi nevēlas neko mainīt, 4 respondenti vēlas jaunas nodarbības, pasākumus, bet nepasaka, ko tieši. Pētījuma autores, balstoties novērojumos un sarunās ar pusaudžiem, tomēr uzskata, ka pusaudžiem vajag aktivitātes gan dažādot, gan uzlabot. Vēlams precīzāk noskaidrot viņu pašu vēlmes un vajadzības, jo atbilstoši zinātniskajām atziņām, pusaudži ir tie, kuriem patīk izmēģināt jaunas,

vēl nezināmas lietas. Viņi ir arī lieli eksperimentētāji, pēc savas būtības ir ļoti aktīvi un ar radošām, interesantām idejām, ko labprāt darītu un izmēģinātu.

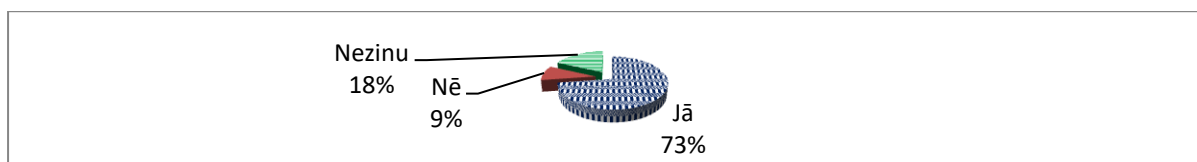
Tika noskaidrots, ko pusaudži visbiežāk izvēlas darīt ADC. Respondentiem tika doti dažādi atbilžu varianti, varēja apvilkt vairākas atbildes (*skat. 3. att.*).

3. att. *Aktivitātes un nodarbes, ko pusaudži izvēlas darīt ADC*

Kā redzams attēlā, pusaudži izvēlas dažādas nodarbes: lielākā daļa, kā noskaidrojām iepriekš, nāk, lai vienkārši būtu ADC kopā ar vienaudžiem patīkamā, draudzīgā, interesantā vidē - 17 respondenti atzīmēja dzer tēju un kontaktējas ar draugiem, 7 respondenti dot priekšroku spēlēm – biljardam, datorspēlēm. 4 respondenti izvēlas iespēju paplašināt savas zināšanas un prasmes, mācās svešvalodu 4 respondenti, kā arī piedalās dažādās darbnīcās. Tātad atbilstoši teorētiskajām atziņām noskaidrojam, ka liela daļa pusaudžu izmanto ADC drošo, draudzīgo un interesanto vidi saskarsmei ar vienaudžiem. Pusaudžiem patīk ADC: dzerot tēju un kontaktējoties ar draugiem, tiek sekmētas saskarsmes prasmes. Pusaudžiem ir pieejamas dažādas, arī radošas nodarbes. Viņi var izmēģināt sevi un izteikt sevi, darīt kaut ko jaunu, interesantu, „darīt pa savam prātam”. Plašākā pētījuma ietvaros, autorei bija svarīgi noskaidrot, vai vispār kāds no respondentiem ir piedalījies sociālās gleznošanas nodarbībās.

Kā redzams 3.att., neviens pusaudzis nav piedalījies sociālajā gleznošanā. No brīvprātīgā darba pieredzes šajā ADC pētījuma autore zina, ka šāda veida sociālā spēle kā praktiska un radoša nodarbe netiek piedāvāta. Iespējams, ka trūkst speciālistu, kuri var uzņemties vadīt šādas grupu darba nodarbības. Tāpat tika noskaidrots, vai respondenti apmeklētu šādu darbnīcu.

4. att. *Pusaudžu vēlme piedalīties sociālās gleznošanas nodarbībās*

Lielākā daļa 73%, izteica vēlmi piedalīties šādās radošās praktiskās nodarbībās, daļa 18% respondentu nezināja ko atbildēt un 9% tajā brīdī atbildēja nē. Iespējams, pusaudži jāmotivē un jāiedrošina tam. Galvenais, lai pusaudžiem patiktu radošās darbības un saskarsmes

process. *Izsakām pieņēmumu, ka ADC jārod iespēja un jāpiedāvā sociālās gleznošanas nodarbības gan kā radošās izpausmes darbnīcas, gan kā socializējoša vide pusaudžiem, organizējot mijiedarbības procesus starp vienaudžiem, fokusējoties uz saskarsmes prasmju pilnveidošanu.*

Ieskats fokusgrupas diskusijas rezultātos. Svarīgs bija pieaugušo, jaunatnes lietu speciālistu viedoklis par to, *kādas prasmes pusaudži apgūst novadītajās dienas atvērtā centra aktivitātēs.* Diskutējot par šo jautājumu 4 respondenti uzskata, ka pusaudži apgūst: attīsta loģisko domāšanu, apgūst pamat prasmes ikdienas dzīvei, prasmi sadarboties ar citiem cilvēkiem, dzīves prasmes, prasmes būt patstāvīgam un daudzas citas prasmes. Respondenti uzskata, ka pusaudžiem ir nepieciešams apmeklēt ADC, jo viņi var attīstīt dažādas prasmes un spēj sevi pilnveidot kā personību. Teorētiskajā izpētē noskaidrojām, ka katram pusaudzim saskarsmes prasmju apguve ietekmē socializācijas procesu kopumā. Cilvēks saskarsmes prasmes spēj apgūt dabiskā pieredzes procesā, citas – vingrinot pats vai speciālista vadībā. Prasmes cilvēks spēj pilnveidot un attīstīt visas dzīves garumā, un tas veiksmīgāk notiek, ja apkārt ir citi cilvēki (Andersone R., 2001; Lieģeniece D., 1998). No respondentu atbildēm var secināt, ka nosauktās prasmes, ko pusaudži apgūst ADC, viņiem ir nepieciešamas, bet ir nepietiekami attīstītas. Respondenti ir vienprātīgi, ka jāpievērš uzmanība tādām nodarbībām, kur pusaudži spēs pilnveidot un uzlabot saskarsmes prasmes, kas nozīmīgas pusaudžu socializācijas procesa sekmēšanai.

Apzinot situāciju, svarīgi bija noskaidrot *kādām prasmēm tiek vismazāk pievērsta uzmanība atvērtajos dienas centros, organizējot pusaudžu brīvo laiku un kāpēc.* Visi respondenti pauda viedokli, ka katru prasmi mēģina izkopt pusaudžiem, bet tas cik lielā mērā tas notiek, ir arī atkarīgs no pusaudžu pašu vēlmēm, iniciatīvas, motivācijas, cik ļoti viņi ļaujas piedalīties organizētās aktivitātēs un pasākumos, kā arī cik apzināti prasmes tiek apgūtas. Divi respondenti diskutēja par saskarsmes prasmju attīstīšanu. Tika noskaidrots, ka ADC nepieciešams vairāk strādāt tieši ar saskarsmes prasmēm, - ar dažādu metožu palīdzību, ar dažādām nodarbībām jāieinteresē un jāmotivē pusaudžiem tās, jo tas uzlabos arī vidi ADC. Teorētiskajā izpētē tika noskaidrots, ka ar sociālās gleznošanas nodarbībām var attīstīt, pilnveidot dažādas saskarsmes prasmes: komunikācijas prasmes, spēju uzticēties viens otram, palīdzēt sadarboties un savstarpēji saprasties, kā arī spēju iepazīt vairāk sevi, u.c. (Vilciņa A., 2003, Truskovska, 2013, 2017).

Diskusijā tika noskaidrots, *kādus pasākumus vairāk vajadzētu organizēt dienas atvērtajā centrā un vai tiek organizētas sociālās gleznošanas nodarbības.* Respondenti minēja dažādus pasākumus, kurus būtu lietderīgi organizēt pusaudžiem: tikšanās ar profesionāļu

pārstāvjiem, sadraudzības pasākumus, relaksējošas terapijas ar psihologu, terapeitu, orientēšanās aktivitātes. Šie pasākumi pusaudžiem palīdzētu pilnveidot dažādas prasmes, kas nepieciešamas veiksmīgai socializēšanai. Visi 4 respondenti atzina, ka sociālās gleznošanas nodarbības netiek pielietotas ADC, kā arī to, ka pusaudžiem vajadzētu organizēt tādus pasākumus, kur apzināti tiktu attīstītas un pilnveidotas saskarsmes prasmes. K.G. Jungs uzskata, ka cilvēks ir tā persona, kurai patstāvīgi ir jāapgūst jaunas prasmes, jārealizē savi mērķi un jāpilnveidojas (Olūtnika A., 1999). Pusaudžiem brīvā laika aktivitātes palīdz veidoties par vispusīgi attīstītiem cilvēkiem sabiedrībā, palīdz socializēties dzīvei. Piedaloties atvērtajos dienas centros, pusaudži spēj iepazīt sevi, atklāj savas iespējamās prasmes un iemaņas, kas palīdz atrast un izvēlēties ceļu nākotnē (Vulfovs B., Potašņiks M., 1989). Pētījuma autore secina, ka ir ļoti svarīgi veiksmīgi izplānot pusaudžu aktivitātes, pasākumus, nodarbes ADC, lai pusaudzis maksimāli spētu gūt gan zināšanas, gan pieredzi, pilnveidojot, attīstot dažādas prasmes no pavadītā laika ADC, tostarp saskarsmes prasmi, kas ir daudzu citu socializēšanas procesā svarīgu prasmju pamatā.

Secinājumi

- 1) Svarīga ir vide, kādā atrodas pusaudži ADC, ja vide ir droša, draudzīga, radoša, tad tiek veicināta pusaudžu attīstība.
- 2) Lai arī respondenti – gan pusaudži, gan jauniešu lietu speciālisti izsakās atzinīgi par ADC piedāvājumu, to nepieciešams pilnveidot, uzlabot pasākumu un aktivitāšu daudzumu, dažādību, pievēršot uzmanību ADC socializējošās vides uzlabošanai.
- 3) Plānojot, organizējot un piedāvājot pusaudžiem pasākumus, aktivitātes, apzināti jāfokussējas uz to, lai ADC sociālajā vidē pusaudži spētu attīstīt, nostiprināt saskarsmes prasmes, kas sekmē arī citu socializācijas procesā svarīgu prasmju pilnveidi.
- 4) *Dažādojot radošo darbnīcu klāstu ADC, pusaudžiem jāpiedāvā sociālā gleznošana kā efektīvs saskarsmes prasmju attīstīšanas instruments. No speciālista profesionalitātes un meistarības atkarīgs, cik radošs un interesants būs process, kurā piedalīsies pusaudzis un cik apzināti viņš iekļausies saskarsmes prasmju pilnveidošanā.*

Ieskats sociālās gleznošanas darbnīcas nodarbību aprakstos

Programmas un nodarbību aprakstu veidošanā tika izmantotas vairāku autoru atziņas un avoti: Dubkevičs L., Lieģeniece D., Pļavnieces M., Škuškovnika D., Truskovska Ž., Vilciņa A.

Šajā apakšnodaļā piedāvājam ieskatam divu nodarbību aprakstus.

Programma un tās rezultāti aprobēti Rēzeknes internātpamatskolas – attīstības centrā Austrumlatvijas radošo pakalpojumu centra atbalstītajā *projektā 2016.gadā* un Rēzeknes Tehnoloģiju Akadēmijas *starpautiskajā studentu konferencē 2017.gada 29.aprīlī*.

5. Nodarbība

Tēma: „Iepazīsti mani gleznojot”

1.aktivitāte. „SASVEICINĀŠANĀS - MaCinga”.

Mērķis: veicināt kopības sajūtu, labvēlīgas atmosfēras veidošana.

Laiks: 3 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa kustībām, aktivitātēm.

Norise: Grupas dalībnieki izveido apli un stāv, sadevušies rokās. Grupas vadītājs lēni ceļ roku augšā un vienlaicīgi skaļi sauc „Mā- ā- ā -...”. Tālāk uzreiz pēc vadītāja nekavējoties veic to pašu dalībnieks, kas atrodas pa kreisi pulksteņa rādītāja virzienā, un tā visi dalībnieki pēc kārtas ceļ rokas uz augšu, līdz visa grupa ar rokām augšā skaļi sauc, cik ilgi var „Māāāāā”. Kad visi dalībnieki jūt, ka kulminācija ir sasniegta, rokas strauji nolaiž lejā un visi kopā sauc „Cinga”. Vairākas reizes var atkārtot līdz sanāk visiem kopā.

2.aktivitāte. „IEPAZĪSTI MANI GLEZNOJOT”

Mērķis: iedrošināt un uzmundrināt dalībniekus runāt par savām sajūtām, izjūtām, rīcības motīviem.

Laiks: 70 minūtes.

Resursi: telpa ar galdiem gleznošanai grupās, A2 baltās lapas, akvareļu krāsas, otas, ūdens trauks, sūklīši, avīze, mūzikas atskaņotājs.

Norise: Vadītājs stāsta par sociālo gleznošanu, par gleznošanas procesu un īpašo pludināšanas tehniku, par gleznošanas noteikumiem, salīdzina ar spēles noteikumiem, kuri obligāti jāievēro. Sadala dalībniekus grupā pa 2 vai 3. Ierosina dalībniekus grupiņā saslāpināt ar sūklīšiem papīra lapu, rosina nolemt grupā, kurš uzsāks gleznošanu, ar kādu krāsu u.c. organizatoriskus jautājumus. Tikai tad vadītājs uzraksta uz tāfeles gleznošanas nodarbības tēmu: „Iepazīsti mani gleznojot”. Fonā skan relaksējoša klusa mūzika (*piezīme un ieteikums vadītājam* – katrai nākošai nodarbībai tiek piemeklēta cita relaksējoša mūzika). Kad visas grupas ir pabeigušas sociālās gleznošanas (neverbālās komunikācijas) procesu uz lapas, vadītājs ierosina apskatīt darbus no visām pusēm un klusi savā starpā pārrunāt sociālās gleznošanas procesu, iesaka noskaidrot, no kuras puses uz gleznu ir jāskatās, kas tajā redzams

utt. un izdomāt gleznas nosaukumu. Kad visas grupas ir apspriedušās savā starpā, vadītājs organizē pārrunas. Katram dalībniekam tiek dota iespēja izteikties - stāstīt par sevi, kā jutās kurā brīdī? ko par to domāja? Un kā rīkojās? Grupas vadītājs uzdot uzvedinošos jautājumus, lai dalībnieku iesaistītu un rosinātu izteikt domas, sajūtas, ko jūta gleznošanas laikā un ko sajūt tagad, vērojot gleznu. Pēc tam, kad dalībnieki ir izteikuši savas sajūtas un domas, vadītājs ievirza sarunu par gleznu atbilstību tēmai, uzdodot jautājumus katrai mazai grupai pie viņu gleznas, piemēram, kā jūs jutāties uz lapas iepazīstoties viens ar otru, vai bijā kādas robežas ko ievērojāt? utml. Kā gleznošanas procesā sajūtāt savstarpējos iepazīšanos? Dalībnieki iesaistās diskusijā cits ar citu, uzdodot jautājumus, paskaidrojot un aizstāvot savu viedokli, vai arī piekrītot un pieņemot cita viedokli. Tiek noskaidroti dalībnieku rīcības motīvi. Vadītājs uzmanīgi un prasmīgi pārrauga, vada šo verbālo komunikācijas procesu, lai tiktu sasniegts izvirzītais mērķis. (*Truskovska Ž., 2013*).

3.aktivitāte. „APGRIEZTAIS PALAGS” (sociālā spēle)

Laiks: 15 minūtes.

Mērķis: labvēlīgas atmosfēras veidošana un attīstīt prasmi paust savas sajūtas.

Resursi: palags, atbilstoša telpa kustību aktivitātei.

Norise: Vadītājs uzklāj palagu uz grīdas. Visi dalībnieki uzkāpj uz palaga, un viņiem ir jāapgriež palags otrādāk. Noteikums - neviens dalībnieks nevar nokāpt no palaga. Grūtāk un interesantāk šo uzdevumu ir veikt ja ir mazāks palags un vairāk dalībnieku. Vadītājs ar grupu pārrunā, kā bija to izdarīt un galvenais, noskaidro kādas prasmes apguvis, šīs sociālās spēles laikā.

Ieteikumi vadītājam: Grūtāk un interesantāk šo uzdevumu ir veikt ja ir mazāks palags un vairāk dalībnieku (*Lauka S.,2017*).

4.aktivitāte. „ATGRIEZENISKĀS SAITES RITUĀLS”

Laiks: 5 minūtes

Mērķis: atgriezeniskās saites iegūšana.

Resursi: mīksta mantiņa, atbilstoša telpa aktivitātei.

Norise: Sastājas visi aplī. Turot mantiņu rokās dalībniekiem, jāpasaka, kas patika, kas sagādāja grūtības? kā jutās nodarbībā.? Vai ir piedalījies līdzīgā nodarbībā? Kas šoreiz bija savādāk? (*Jurčenko A.,Mežāre M.,Orska R.,Truskovska Ž., 2008*).

5.aktivitāte. „MĀJAS DARBA UZDOŠANA”

Mērķis: nostiprināt prasmi runāt par savām sajūtām, izjūtām.

Laiks: 4 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa aktivitātei.

Norise: Grupas vadītājs uzdod mājas darbu, kas paveicams sociālās spēles veidā. Dalībniekam jāpasaka (draugam, vai skolotājam, vai kādam citam cilvēkam) kā šodien jutās, kādas sajūtas bija pa dienu pēc kāda notikuma, kas bija noticis ar viņu.

Ieteikums vadītājam: Pirms šī mājas darba uzdošanas ir svarīgi, lai vadītājs pārlicinātos, ka visiem dalībniekiem ārpus nodarbības ir kāda atbalsta persona.

6.aktivitāte. „NOBEIGUMS ATSVEICINĀŠANĀS - MaCinga”.

Mērķis: veicināt kopības sajūtu.

Laiks: 3 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa kustībām, aktivitātēm.

Norise: Grupas dalībnieki izveido apli un stāv, sadevušies rokās. Grupas vadītājs lēni ceļ roku augšā un vienlaicīgi skaļi sauc „Mā- ā- ā -...”. Tālāk uzreiz pēc vadītāja nekavējoties veic to pašu dalībnieks, kas atrodas pa kreisi pulksteņa rādītāja virzienā, un tā visi dalībnieki pēc kārtas ceļ rokas uz augšu, līdz visa grupa ar rokām augšā skaļi sauc, cik ilgi var „Māāāāā”. Kad visi dalībnieki jūt, ka kulminācija ir sasniegta, rokas strauji nolaiž lejā un visi kopā sauc „Cinga” (*Kalniņš G., 2017*). Vairākas reizes var atkārtot līdz sanāk visiem kopā.

Ieteikums vadītājam: vadītājs noslēgumā pateicas visiem dalībniekiem par līdzdarbošanos, atgādina par nākošas tikšanās reizi un laiku, atgādina dalībniekiem, lai mācās uzrunāt draugu un/ vai pieaugušos skolā u.c. cilvēkus un lūgt sevi uzklaustīt.

6. Nodarbība

Tēma: „Saruna par draudzību”

1.aktivitāte. „SASVEICINĀŠANĀS - MaCinga”.

Mērķis: veicināt kopības sajūtu.

Laiks: 5 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa kustībām, aktivitātēm.

Norise: Grupas dalībnieki izveido apli un stāv, sadevušies rokās. Grupas vadītājs lēni ceļ roku augšā un vienlaicīgi skaļi sauc „Mā- ā- ā -...”. Tālāk uzreiz pēc vadītāja nekavējoties veic to pašu dalībnieks, kas atrodas pa kreisi pulksteņa rādītāja virzienā, un tā visi dalībnieki pēc kārtas ceļ rokas uz augšu, līdz visa grupa ar rokām augšā skaļi sauc, cik ilgi var „Māāāāā”.

Kad visi dalībnieki jūt, ka kulminācija ir sasniegta, rokas strauji nolaiž lejā un visi kopā sauc „Cinga”. Vairākas reizes var atkārtot līdz sanāk visiem kopā.

Ieteikums vadītājam: Vadītājs var piedāvāt uzsākt aktivitāti kādam no grupas dalībniekiem, kā arī piedāvāt izdomāt priekš sasveicināšanās citu vārdu (*Kalniņš G., 2017*).

2.aktivitāte. „MĀJAS DARBA PĀRBAUDĪŠANA”.

Mērķis: nostiprināt prasmi runāt par savām sajūtām, izjūtām.

Laiks: 5 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa aktivitātei.

Norise: Vadītājs noskaidro, pārrunā ar dalībniekiem kā veicās ar mājas darba izpildi. Vai izdevās kādam pastāstīt savus dienas notikumus, sajūtas.

3.aktivitāte. „UZMUNDRINĀT AR POZITĪVISMU CITS CITU”.

Mērķis: pozitīvas, labvēlīgas gaisotnes veidošana grupā.

Laiks: 5 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa, kastaņi.

Norise: Dalībnieki stāv/ sēž aplī, vadītājs piedāvā katram dalībniekam paņemt rokā kastaņi (tik cik vēlas) un tad katrs dalībnieks pēc kārtas saka kā jūtas un ko sagaida no šodienas nodarbības (*Jurčenko A., Mežāre M., Orska R., Truskovska Ž., 2008*).

4.aktivitāte. „SARUNA PAR DRAUDZĪBU”

Mērķis: prasme uzmundrināt un iedrošināt cits citu.

Laiks: 35 minūtes.

Resursi: telpa ar galdiem gleznošanai grupās, A2 baltās lapas, akvareļu krāsas, otas, ūdens trauks, sūklīši, avīze, mūzikas atskaņotājs.

Norise: Vadītājs pārjautā grupas dalībniekiem, vai atceras noteikumus. Ja nepieciešams, tad vēlreiz visi kopā atkārt. Sadala dalībniekus grupā pa 2 vai 3. Ierosina dalībniekus grupiņā saslapināt ar sūklīšiem papīra lapu, rosina nolemt grupā, kurš uzsāks gleznošanu, ar kādu krāsu u.c. organizatoriskus jautājumus. Tikai tad vadītājs uzraksta uz tāfeles gleznošanas nodarbības tēmu: „Saruna par draudzību”. Fonā skan relaksējoša, klusa mūzika. Kad visas grupas ir pabeigušas sociālās gleznošanas (neverbālās komunikācijas) procesu uz lapas, vadītājs ierosina apskatīt darbus no visām pusēm un klusi savā starpā pārrunāt šodienas sociālās gleznošanas pieredzi, iesaka noskaidrot, no kuras puses uz gleznu ir jāskatās, kas tajā redzams utt. un izdomāt gleznas nosaukumu. Kad visas grupas ir apspriedušās savā starpā,

vadītājs organizē pārrunas. Katram dalībniekam tiek dota iespēja izteikties - stāstīt par sevi, kā jutās kurā brīdī? ko par to domāja? Un kā rīkojās? Grupas vadītājs uzdot uzvedinošos jautājumus, lai dalībnieku iesaistītu un rosinātu izteikt domas, sajūtas, ko jūta gleznošanas laikā un ko sajūt tagad, vērojot gleznu. Pēc tam, kad dalībnieki ir izteikuši savas sajūtas un domas, vadītājs ievirza sarunu par gleznu atbilstību tēmai uzdodot jautājumus katrai mazai grupai pie viņu gleznas, piemēram, kādi tēli vai simboli gleznā, jūsuprāt, liecina par to, ka jūs ar krāsām runājat par draudzību? Kā gleznošanas procesā sajūtāt un saredzējāt draudzīgumu? Ko jūs ar to saprotat? utml. Dalībnieki iesaistās diskusijā cits ar citu, uzdodot jautājumus, paskaidrojot un aizstāvojot savu viedokli, vai arī piekrītot un pieņemot cita viedokli. Tiek noskaidroti dalībnieku rīcības motīvi. Vadītājs uzmanīgi un prasmīgi pārrauga, vada šo verbālo komunikācijas procesu, lai tiktu sasniegts izvirzītais mērķis.

Īetikums vadītājam: Šajā nodarbībā ir svarīgi visa procesa laikā, lai dalībnieki viens otru atbalsta, uzmundrina, iedrošina, palīdz saprast viens otru, palīdz viens otram kļūt draudzīgākiem un ka draudzīgi paveiktais darbs ir patiesi lielisks. Katrai nākošai nodarbībai tiek piemeklēta cita relaksējoša mūzika, kā arī noskaidrots, vai kuram mūzika fonā netraucē strādāt (*Truskovska Ž., 2013*).

5.aktivitāte. „LABI VĀRDI MUMS APKĀRT”. (sociālā spēle)

Mērķis: uzmundrināt un teikt labus vārdus, mācīties būt draudzīgam.

Laiks: 5 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa aktivitātei.

Norise: Dalībnieki sastājas aplī un pagriežas ar seju uz labo pusi, uzliek rokas pretī stāvošajam uz muguras. Un katram dalībniekam ir uzdevums teikt kaut ko labu otram, *piemēram, man patīk ar tevi strādāt vienā grupā*. Tā katrs dalībnieks, pēc kārtas pasaka labus vārdus. Ieskats idejai ņemts no (*Jurčenko A., Mežāre M., Orska R., Truskovska Ž., 2008*).

6.aktivitāte. „PATĪKAMĀ BUMBA”. (sociālā spēle)

Mērķis: rosināt izturēties pozitīvi, draudzīgi un teikt labus vārdus.

Laiks: 10 minūtes.

Resursi: balons, atbilstoša telpa aktivitātei.

Norise: Dalībnieki stāv/ sēž aplī. Vadītājs paskaidro - svarīgi izturēties pret citiem, tā ka tu gribi, lai pret tevi izturas. Tad vadītājs ierosina, lai katrs dalībnieks pēc kārtas pasaka, kā vēlētos, lai cilvēki izturas pret viņu. *piemēram, vairāk smaidītu, teiktu labus vārdus*. Balonu

tur rokās tas kurš runā un tā pēc kārtas kamēr visi dalībnieki ir tikuši pie vārda (*Antiņa I., 2016*).

Ieteikums vadītājam: Paņemt līdzī vismaz divus balonus, ja nu gadījumā piepūstais balons saplīst.

7.aktivitāte. „ATGRIEZENISKĀS SAITES RITUĀLS”

Laiks: 5 minūtes.

Mērķis: atgriezeniskās saites iegūšana.

Resursi: mīksta mantiņa, atbilstoša telpa.

Norise: Sastājas/ apsēžas visi aplī. Turot mantiņu rokās dalībniekiem, jāpasaka, kā patika šodienas nodarbība, kā jutās dzirdot labus vārdus no citiem, kā citiem pateiktu, kas ir draudzība un draudzīgums (*Jurčenko A., Mežāre M., Orska R., Truskovska Ž., 2008*).

8.aktivitāte. „MĀJAS DARBA UZDOŠANA”.

Mērķis: nostiprināt prasmi prast teikt labus vārdus.

Laiks: 5 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa aktivitātei.

Norise: Grupas vadītājs uzdod mājas darbu. Dalībniekam jāpasaka vismaz 5 labi vārdi katru dienu (draugam, vai skolotājam, vai kādam citam cilvēkam).

9.aktivitāte. „NOBEIGUMS ATSVEICINĀŠANĀS - MaCinga”.

Mērķis: veicināt kopības sajūtu.

Laiks: 5 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa kustībām, aktivitātei.

Norise: Grupas dalībnieki izveido apli un stāv, sadevušies rokās. Grupas vadītājs lēni ceļ roku augšā un vienlaicīgi skaļi sauc „Mā- ā- ā -...”. Tālāk uzreiz pēc vadītāja nekavējoties veic to pašu dalībnieks, kas atrodas pa kreisi pulksteņa rādītāja virzienā, un tā visi dalībnieki pēc kārtas ceļ rokas uz augšu, līdz visa grupa ar rokām augšā skaļi sauc, cik ilgi var „Māāāāā”. Kad visi dalībnieki jūt, ka kulminācija ir sasniegta, rokas strauji nolaiž lejā un visi kopā sauc „Cinga” (*Kalniņš G., 2017*). Vairākas reizes var atkārtot līdz sanāk visiem kopā.

Ieteikums vadītājam:

vadītājs noslēgumā pateicas visiem dalībniekiem par līdzdarbošanos, atgādina par nākošas tikšanās reizi un laiku, kā arī novēl panākumus mājas darba izpildē.

Kopsavilkums

Teorētiskajā izpētē noskaidrots, ka neformālās izglītības vidē, specifiski organizētās un strukturētās brīvā laika aktivitātēs tiek ne tikai veicināta pusaudžu personības attīstība, bet arī sekmēts socializācijas process. Socializācija ir personas tapšanas process, kurā pusaudzis iemācās sabiedrībā pieņemtos uzskatus, izkoptās vērtības un normas, apgūst sociālo pieredzi un zināšanas. Veiksmīga socializācijas procesa rezultātā, pusaudzis kļūst par pilntiesīgu un aktīvu sabiedrības locekli. Socializācijas process notiek pakāpeniski saskarsmē un mijiedarbībā ar citiem cilvēkiem. Ja pusaudzim veidojas pozitīva pieredze saskarsmē, attiecībās ar vienaudžiem un pieaugušajiem, tad viņš spēj veiksmīgāk iekļauties sabiedrībā.

Empīriskajā pētījumā noskaidrots, ka neformālās izglītības sociālajā vidē (ADC) pusaudžiem kopumā tiek radīti apstākļi personības attīstībai. Pusaudži labprāt atrodas ADC, izmanto piedāvātās iespējas, radoši un interesanti pavada brīvo laiku ar vienaudžiem, kontaktējas ar jauniešu lietu speciālistiem u.c. Apzināta nepieciešamība pilnveidot, uzlabot pasākumu un aktivitāšu daudzumu, dažādību, pievēršot uzmanību ADC socializējošās vides uzlabošanai. Dažādojot radošo darbnīcu klāstu ADC, pusaudžiem jāpiedāvā sociālā gleznošana kā efektīvs saskarsmes prasmju attīstīšanas instruments, jo saskarsmes prasmes sekmē arī citu socializācijas procesā svarīgu prasmju pilnveidi.

Literatūras saraksts

1. Andersone R., (2001) *Pusaudžu sociālo prasmju veidošanās*. R: Raka.
2. Anučins D., (2011) *Pirmajā pusgadā noziegumā cietuši 184 bērni*. <http://www.lsm.lv/lv/>- resurss apskatīts 05.02.2016.
3. Barkane E., (2017) *Sociālā pedagoga darbība atvērtajā dienas centrā pusaudžu saskarsmes prasmju sekmēšanā*. Diplomdarbs. RTA (Nepublicēts materiāls)
4. Engere I., Gleške L., u.c., (2014) *Lomu spēles sociālpedagoģiskajā darbā*. Aisma.
5. Lepere, D., (2011) *Inovātīvās darba formas un metodes interešu izglītības programmu īstenošanā Talsu novada Bērnu un jauniešu centrā*. Talsi.
6. Lieģeniece D., (1998) *Sociālās prasmes*. Grigule., Silova., *Mācīsimies sadarboties*. Sorosa fonds.
7. Mahoney, J.L., Larson, R.W., Eccles, J.S., (2005) *Organized Activities as Contexts of Development. Extra curricular Activities, After-School and Community Programs*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

8. Obrumāne E., (2011) *Ieteikumi darbam ar jauniešiem.*
<http://www.ludzasbjc.lv/uploads/news/26/ieteikumi-darbam-ar-jauniesiem.pdf> – resurss apskatīts 16.01.2016.
9. Olūtnika A., (1999) *Psiholoģijas teorētiku atziņas par bērna psihisko attīstību un ģimenes lomu tajā.* Rēzekne.
10. Pļaviniece M., Škuškovnika D., (2002) *Sociālā psiholoģija pedagogiem.* Raka.
11. Sniķere S., Koroļeva I., Aleksandrovs A., Kārkliņa I., (2010) *Pētījums par jauniešu apmācību vajadzībām un interesēm attālos vai mazattīstītos reģionos.*
<http://www.izm.gov.lv/images/statistika/petijumi/27.pdf> – resurss apskatīts 20.01.2016.
12. Svareniece B., Katane I., (2015) *Bērnu un jauniešu Interešu izglītības iestāde kā neformālās izglītības vide Latvijā.*
<http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/viewFile/467/458> – resurss apskatīts 16.01.2016.
13. Šiļņeva L. (2000) *Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca.* Latvija.
14. Vilciņa A., (2003) Kas ir un kas nav sociālā gleznošana. *Sociālais darbinieks* 6, Nr.1. 31-37 lpp.
15. Vulfovs B., Potašņiks M., (1989) *Ārpusklases un ārpusskolas audzināšanas darba organizators.* R: ZVAIGZNE.
16. Truskovska Ž. (2013) *Sociālā gleznošana.* Studiju kursa konspekti, 2013./2014. studiju gads. (Nepublicētā literatūra)
17. Truskovska Ž. (2017) *Sociālās gleznošanas meistardarbnīca Latgales reģiona sociālā darba speciālistiem, pedagogiem u.c. interesentiem* Rēzeknes intēnātpamatskolā – attīstības centrā, 2017.g. 12.aprīlī., pieejams [www.rli](http://www.rli.lv), apskatīts 12.06.2017